

ombudsman

už 20 let pomáháme bez rozdílu

Sp. zn. 71/2019/NZ/ŠJ
Č. j. KVOP-22047/2020
Datum 11. června 2020

Vážený pan
Mgr. Radoslav Laš
ředitel
Výchovný ústav Husův domov a školní jídelna
Vrchlického 700
544 01 Dvůr Králové nad Labem

Vážený pane řediteli,

děkuji Vám za Vaše vyjádření ke zprávě ze systematické návštěvy Vašeho zařízení. Vážím si kladného přístupu a upřímnosti, s nimiž jste přistoupil k části mnou doporučených opatření. U některých konkrétních opatření však žádáte jejich přehodnocení. Ráda bych tedy pokračovala v již započatém konstruktivním dialogu a vyjádřila se k některým bodům Vaší odpovědi.

Opatření č. 1 a 2 – Vypracovat koncepci zajištění specifické prevence a péče zaměřené na děti experimentující nebo závislé na návykových látkách a patologickém hráčství, vypracovat metodiku prevence relapsu a práce s relapsem

Ve zprávě jsem konstatovala, že socializační program užívaný na oddělení Poklad postrádá koncepci a dětem, které se potýkají se závislostí na návykových látkách nebo s nimi experimentují, se nedostává náležitě odborné péče. Uvedla jsem, že současné nastavení programu působí tak, že jeho cílem je vytrhnout chlapce z dosavadní rutiny a prostřednictvím fyzicky namáhavé turistiky je unavit a rozptýlit jejich myšlenky na návykové látky. Současně jsem se pozastavila nad absencí systematické terapeutické činnosti zaměřené na prevenci relapsu. V souvislosti s tím jsem pak doporučila vypracovat koncepci zajištění specifické prevence a péče, zaměřené na děti experimentující nebo závislé na návykových látkách a patologickém hráčství, a metodiku prevence relapsu a práce s relapsem.

Tato má doporučení jste ve svém vyjádření akceptoval a přislíbil jste vypracování požadované koncepce a metodiky. S mými závěry o nekonceptčnosti programu jste však nesouhlasil. Uvedl jste, že na vině neúspěšnosti programu nejsou jeho nedostatky, ale zejména dysfunkční rodiny, do kterých se chlapci ze zařízení vrací a následně selhávají v úspěšné abstinenci. Zmínil jste také, že program může být funkční a efektivní pouze za současného krátkodobého omezení práv chlapců, kteří jej absolvují, respektive podle Vás nelze dosáhnout požadovaných výsledků bez toho, aby bylo upuštěno od striktního dodržování veškerých práv. Vedle toho jste se také vyjádřil k mé poznámce o náročnosti turistiky, kterou chlapci z oddělení Podklad denně pod vedením vychovatelů praktikují. Uvedl jste, že cílem této činnosti je chlapcům ukázat, že je pohodlnější sedět ve školní lavici a učit se, než chodit a sportovat v zařízení.

V prvé řadě Vás chci ujistit, že jsem si vědoma složitostí a problémů, na které v současné době narážíte při poskytování služeb dětem, které se potýkají se závislostí na návykových látkách nebo s nimi experimentují. Vnímám nedostatky aktuální právní úpravy v oblasti

výchovně léčebného režimu, kdy se personál zařízení pohybuje v právním vakuu při vyvažování oprávněných zájmů umístěných chlapců na jedné straně a jejich zákonem přiznaných práv na straně druhé. Ostatně už ve zprávě z návštěvy jsem uvedla, že se jedná o systémový problém, jehož řešením by se mělo zabývat Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Návštěva Vašeho zařízení mě utvrdila v názoru, že je potřeba v zákoně o ústavní výchově a ochranné výchově zohlednit specifika péče o děti a mladistvé vyžadující výchovně léčebný režim. Pokud se tak nestane, zařízení, která tento druh péče poskytují, budou nucena, ač v zájmu dětí, i nadále porušovat či obcházet zákon.

Nerozporuji také Vaše tvrzení, že za určitých okolností je pro motivaci chlapců a jejich úspěšnou resocializaci a absolvování programu nezbytné krátkodobě omezit některá jejich práva. Zdůrazňuji však, že omezení musí být v daném případě přiměřené, vhodné a musí sledovat legitimní cíl. Omezení musí současně vycházet z individuálního posouzení každého jednoho dítěte. Plošné omezení práv je nepřijatelné. Vždy musí být odůvodněno, proč je konkrétní dítě v určité oblasti omezeno a na základě čeho byl stanoven rozsah a doba trvání daného omezení. Současně musí zařízení pravidelně přezkoumávat, zda je trvání omezení i nadále nezbytné. Problémem, na který jsem ve zprávě z návštěvy poukázovala, je to, že omezení spojená se současným nastavením programu Poklad takováto kritéria nespĺňují.

Souhlasím s tím, že absence motivace chlapců ke změně je první překážkou v poskytování efektivní a specificky zaměřené péče a zařízením s nedobrovolně umístěnými klienty objektivně ztěžuje práci. Primárním úkolem zařízení by tedy mělo být motivovat chlapce k absolvování programu a k práci s jejich závislostním problémem. Uznávám, že k tomu mohou být nápomocna režimová opatření spojená s opravdu krátkodobým omezením jejich práv. Zmíněnou krátkodobostí omezení je však potřeba vnímat období v řádech dnů či týdnů, nikoli několika měsíců (v současnosti trvá první a druhá fáze programu Poklad 5 měsíců).

Musím opět konstatovat, a vyplývá to ostatně i z Vašeho vyjádření, že program Poklad je založen na fyzicky náročných aktivitách (zejména turistice), jejichž cílem je chlapce unavit a snížit jejich komfort tak, aby se chtěli co nejrychleji dostat ze zařízení zpět do běžného prostředí. S tím souvisí i nastavení prevence relapsu. Cílem současné práce s relapsem je, aby se chlapci vyhnuli návratu k užívání návykových látek, protože v opačném případě budou nuceni k návratu do zařízení a jejich znovuzapojení do fyzicky náročných aktivit. Strach a obavy z návratu jsou však pouze krátkodobou negativní motivací, která postupem času vyprchává. Za pomoci individuálních psychoterapeutických technik je třeba hledat příčinu a spouštěče jejich závislosti a následně s těmito faktory pracovat. Program by měl být postaven tak, aby naučil chlapce pracovat s drogovým nutkáním za podmínek mimo zařízení, kdy budou odkázáni pouze sami na sebe. Není možné očekávat, že se pouhým zátěžovým pobytem samo změní vnitřní nastavení chlapců a že následně při první příležitosti odolají nabídce drogy, a vyhnou se tak relapsu. Součástí terapie by měla být cílená práce s relapsem. Jinými slovy, zařízení by mělo očekávat prvotní selhávání chlapců. Neúspěšní chlapci by neměli být zařazováni znovu na začátek celého programu, neboť se u nich postupem času objeví přirozená rezignace. Zřízení by naopak s těmito chlapci mělo dále pracovat tak, aby postupně selhávali lépe a lépe, než se selhání budou schopni zcela vyhnout. Stejně tak je nezbytné za spolupráce s příslušným orgánem sociálně-právní

ochrany dětí pracovat s rodinami umístěných chlapců, podrobně je seznámit s průběhem programu oddělení a snažit se o určitou koordinaci přístupu rodiny s dílčími postupy chlapců. Jsem si vědoma toho, že se jedná o nelehký úkol, protože někteří rodiče a blízcí chlapců nejsou kontaktní či o kontakt se zařízením nejeví zájem. I přesto však zařízení nemůže v této oblasti rezignovat, ale musí být neustále aktivní.

Byla bych velice ráda, kdybyste tyto poznatky zohlednil při vypracování koncepce specifické prevence a péče zaměřené na děti experimentující nebo závislé na návykových látkách a patologickém hráčství a rovněž při vypracování metodiky prevence relapsu a práce s relapsem, což jste ve svém vyjádření přislíbil. Považovala bych za dobrou praxi, pokud byste s nabídkou zapojení do tvůrčího procesu oslovil i příslušný diagnostický ústav či jiná zařízení institucionální výchovy, která se specializují na děti se závislostmi. V současné době stále probíhá série systematických návštěv těchto specificky zaměřených zařízení, po jejímž ukončení budu pravděpodobně iniciovat setkání jejich zástupců. Budu proto ráda, pokud se tohoto setkání zúčastníte a podělíte se o Váš pohled na současný systém péče o děti ohrožené závislostí a zapojíte se do diskuse o možných změnách v této oblasti.

Vzhledem k tomu, že jste přislíbil splnit mnou doporučená opatření, považuji Vaše vyjádření za dostatečné.

Opatření č. 3 – Přijmout pracovníka/y s adiktologicky zaměřeným vzděláním

Ve zprávě jsem zdůraznila nezbytnost doplnit personál o odborníky s adiktologicky zaměřeným vzděláním.

K mému doporučení jste se vyjádřil s tím, že byste rád rozšířil odborný personál zařízení, avšak v současné době není o zaměstnání ve Vašem typu zařízení zájem. Poukázal jste také na množství kontrol, které v poslední době proběhly v zařízení, a na s nimi související zvýšenou pracovní zátěž a stres, který může negativně působit jak na stávající zaměstnance, tak i na případné uchazeče o zaměstnání.

Vaše vyjádření považuji za dostatečné. I přesto bych se však k němu ráda vyjádřila. Jsem si vědoma nedostatku odborného personálu, se kterým se potýká celý systém institucionální výchovy. Jak už jsem však uvedla ve zprávě z návštěvy, účelem umístění chlapců na oddělení Poklad je zejména snaha o řešení jejich závislostních problémů. Aby bylo zbavení svobody chlapců legitimní, musí splňovat svůj účel. Jinými slovy se jim musí dostávat péče, pro kterou byli do Vašeho zařízení umístěni. Léčba závislosti na návykových látkách je odborný proces, který v sobě obsahuje prvky adiktologické, psychologické a etopedické činnosti. Adiktolog přitom hraje v léčbě závislosti na návykových látkách stěžejní roli. Jeho působení ve Vašem zařízení je tedy z mého pohledu nezbytné. Doporučuji Vám proto navázat spolupráci s Klinikou adiktologie 1. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze a případně také s adiktologickými profesními sdruženími.

Jsem si také vědoma, že vysoké množství kontrol může zaměstnancům ubírat potřebný klid na práci. Zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv proto mají pokyny provádět systematické návštěvy tak, aby co nejméně zasáhli do chodu zařízení a nikomu svou činností neuškodili, a to jak umístěným dětem či klientům, tak i personálu. Současně také považuji

za nutné uvést, že klientelu Vašeho zařízení tvoří chlapci, kteří jsou z určitých hledisek ohroženi a ve vztahu k zařízení se nacházejí v nerovném postavení. Systematické návštěvy a další kontroly jsou pak součástí nezbytného systému pojistek a protivah.

Opatření č. 4 – Upravit hodnotící a motivační systém

Ve zprávě jsem uvedla, že hodnotící systém užívaný na oddělení Poklad je v současnosti pro chlapce nepřehledný. Chlapci se v něm neorientovali a nebyli schopni popsat, jak se hodnocení odráží v jejich běžném fungování v zařízení. Doporučila jsem proto hodnotící a motivační systém upravit, a to nejlépe tak, aby korespondoval s pokroky chlapců v terapeutickém programu.

Z Vaší odpovědi není patrné, jak jste s daným doporučením naložil. Uvedl jste, že hodnotící a motivační systém byl v minulosti efektivní, ale na základě závěrů z návštěvy Vládního výboru pro práva dítěte a Republikového výboru pro prevenci kriminality bylo upuštěno od některých motivačních složek (nošení oděvu dle hodnotícího stupně). Poukazujete na to, že za stávajících podmínek a možností není dost dobře možné chlapce motivovat ke změně jejich návyků, a zvýšit tak pravděpodobnost úspěchu v léčbě.

Znovu tedy formuluji své doporučení upravit hodnotící a motivační systém v intencích informací uvedených ve zprávě z návštěvy. I nadále se domnívám, že by bylo vhodné jej propojit s nově vznikající koncepcí programu oddělení Poklad a nastavit jej tak, aby korespondoval s pokroky chlapců v terapeutickém programu.

V této části Vás žádám o **sdělení, jak jste k danému opatření přistoupil.**

Opatření č. 10 – Umožnit chlapcům užívat jejich vlastní elektronická zařízení, pokud nejsou poškozena

Ve zprávě jsem se pozastavila nad zákazem vnášení a užívání vlastních notebooků, který byl původně odůvodněn absencí revizní zkoušky. Uvedla jsem, že absence revize sama o sobě není legitimním důvodem pro dané omezení, a doporučila jsem proto, aby zařízení umožnilo chlapcům užívat jejich vlastní elektronická zařízení, pokud nejsou poškozena a aby případně zajistilo revizní zkoušku.

Ve Vašem vyjádření jste přislíbil vypracování plánů pro obě oddělení, ale současně jste požádal o přehodnocení daného doporučení. Upozornil jste, že v praxi by mohlo docházet k poničení elektronických zařízení při vzájemných konfliktech chlapců či jejich odcizení a následné řešení těchto situací pak může přinášet značné obtíže, které by komplikovaly běžný provoz zařízení.

Rozumím Vaším argumentům a obavám plynoucím z dosavadních zkušeností. I přesto se však domnívám, že by chlapci měli mít možnost donést si do zařízení svou vlastní elektroniku a za stanovených pravidel ji používat. Chlapci i jejich rodiče či blízcí by současně měli být poučeni o možných rizicích a o možnostech, jak jim účinně předcházet (např. ukládání těchto věcí na bezpečné místo). Chlapci se tímto postupem mohou účinně naučit přebírat odpovědnost za své věci a starat se o ně. Tyto schopnosti jsou přitom velice důležité i do dalšího života po opuštění zařízení.

Vážený pane řediteli, žádám Vás o Vaše vyjádření k opatření č. 4, a to ve lhůtě 30 dnů od doručení tohoto podání. V ostatních bodech považuji Vaše vyjádření za dostatečné.

Děkuji Vám za spolupráci.

S přátelským pozdravem

Mgr. Monika Šimůnková v. r.
zástupkyně veřejného ochránce práv
(dopis je opatřen elektronickým podpisem)